مەدىنىدە نازىل بولغان سۈرە مۇمتەھىنە 13 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا۟
بِمَا جَآءَكُم مِّنَ ٱلْحَقِّ يُخْرِجُونَ ٱلرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ ۙ أَن تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَٰدًا فِى
سَبِيلِى وَٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِى ۚ تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ وَأَنَا۠ أَعْلَمُ بِمَآ أَخْفَيْتُمْ وَمَآ أَعْلَنتُمْ ۚ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١﴾ إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا۟ لَكُمْ أَعْدَآءً وَيَبْسُطُوٓا۟ إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم
بِٱلسُّوٓءِ وَوَدُّوا۟ لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾ لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُمْ ۚ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللّٰه نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئى مۆمىنلەر، مېنىڭ دۈشمىنىمنى ۋە سىلەرنىڭ دۈشمەنلىرىڭلارنى دوست تۇتماڭلار، ئۇلار سىلەرگە كەلگەن ھەقىقەتنى (يەنى ئىسلامنى، قۇرئاننى) ئىنكار قىلغان تۇرسا، ئۇلارغا دوستلۇق يەتكۈزىسىلەر، ئۇلار پەرۋەردىگارىڭلار اللّٰه غا ئىمان ئېيتقىنىڭلار ئۈچۈن پەيغەمبەرنى ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقاردى، ئەگەر سىلەر مېنىڭ يولۇمدا جىھاد قىلىپ ۋە رازىلىقىمنى تىلەپ چىققان بولساڭلار (ئۇ چاغدا مېنىڭ دۈشمىنىمنى ۋە سىلەرنىڭ دۈشمىنىڭلارنى دوست تۇتماڭلار)، سىلەر ئۇلارغا يوشۇرۇن دوستلۇق يەتكۈزىسىلەر، مەن سىلەر يوشۇرغان ۋە ئاشكارىلىغان نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىمەن، كىمكى شۇنداق قىلىدىكەن (يەنى ئۇلارنى دوست تۇتۇپ، ئۇلارغا پەيغەمبەرنىڭ خەۋەرلىرىنى يەتكۈزىدىكەن)، ئۇ ھەقىقەتەن توغرا يولدىن ئازغان بولىدۇ[1]. ئەگەر ئۇلار سىلەرنى يەڭسە سىلەرگە دۈشمەن بولىدۇ، سىلەرگە زىيانكەشلىك قىلىدۇ، سىلەرنى تىللايدۇ، سىلەرنىڭ مۇرتەد بولۇشۇڭلارنى ئارزۇ قىلىدۇ[2]. قىيامەت كۈنى سىلەرنىڭ تۇغقانلىرىڭلار ۋە ئەۋلادلىرىڭلار سىلەرگە ھېچ پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ، اللّٰه ئاراڭلارنى ئايرىۋېتىدۇ (يەنى سىلەر جەننەتتە بولساڭلار، ئۇلار كۇففارلارنىڭ قاتارىدا دوزاختا بولىدۇ)، اللّٰه سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر[3].

www.munber.org

سۈرە مۆمىنۇننىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى توغرىسىدا

بۇ سۈرە كەرىمەنىڭ باش تەرىپىنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى ھاتەب ئىبنى بەلتەئەنىڭ قىسسىسىگە باغلىنىشلىقتۇر، بۇ ۋەقە مۇنداق بولغان: ھاتەب دېگەن بۇ كىشى مۇھاجىرلاردىن بولۇپ، ئۇ بەدر ئۇرۇشىغا قاتناشقانلاردىن ئىدى. مەككىدە ئۇنىڭ بالىلىرى ۋە مال - مۈلكى قالغان ئىدى. ئۇ ئەسلىدە قۇرەيشلەردىن بولماستىن، بەلكى ئوسماننىڭ ئىتتىپاقدىشى بولغان قەۋمىدىن ئىدى.

قۇرەيشلەر ئەھدىنى بۇزغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىنى پەتھى قىلىشقا بەل باغلاپ، مۇسۇلمانلارنى غازاتقا تەييارلىق قىلىشقا بۇيرۇدى ۋە: «ئى اللە! ئۇلارنى بىزدىن خەۋەرسىز قالدۇرغىن» دەپ دۇئا قىلدى. ھاتەب بۇنى بىلىۋېلىپ، بىر پارچە خەت يېزىپ خېتىنى قۇرەيشلىك بىر ئايالدىن مەككىگە ئەۋەتتى. ئۇ خېتىدە ئۇلارغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىگە غازات يۈرۈش قىلىشقا بەل باغلىغانلىقىنى مەلۇم قىلدى. ئۇ بۇ ئارقىلىق قۇرەيشلەرنىڭ ئىلتىپاتىغا ئېرىشىشنى كۆزلىگەن ئىدى. اللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغانلىقى ئۈچۈن بۇ خەت ھەققىدىكى ئىشنى ئۇنىڭغا بىلدۈردى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالنىڭ ئىزىدىن ئادەم ئەۋەتىپ خەتنى ئۇنىڭدىن ئېلىۋالدى. بۇ ئەھۋال بىرلىككە كەلگەن ھەدىستىمۇ بايان قىلىنغان.

ئىمام ئەھمەد ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەن بىلەن زۇبەيرنى ۋە مىقدادنى ئۇ ئايالنىڭ ئىزىدىن ئەۋەتتى ۋە «سىلەر يولغا چىقىڭلار. خاخ بېغىغا يېتىپ بارغىنىڭلاردا ئۇ جايدا زەئىينە ئىسىملىك بىر ئايالنى ئۇچرىتىسىلەر. ئۇنىڭدا بىر پارچە خەت بار، ئۇ خەتنى ئۇنىڭدىن ئېلىۋېلىڭلار» دېدى. بىز يولغا راۋان بولدۇق. ئاتلىرىمىز ناھايىتى تېز چاپتى. بىز مەزكۇر باغقا يېتىپ كېلىپ، ئۇ يەردە زەئىينە دېگەن ئايالنى ئۇچراتتۇق، بىز ئۇنىڭغا: خەتنى چىقىرىڭ، دېدۇق. ئۇ ئايال: مەندە خەت يوق، دېدى. بىز: خەتنى چىقىرىڭ، بولمىسا كىيىملىرىڭىزنى چوقۇم سالدۇرۇپ تاشلايمىز، دېدۇق. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئايال خەتنى چېچىنىڭ تۈگۈنچىسىدىن چىقىرىپ بەردى، بىز خەتنى ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يېتىپ كەلدۇق. خەۋەر تېپىشىمىزچە، بۇ خەت ھاتەب ئىبنى ئەبۇبەلتەئەنىڭ مەككىدىكى مۇشرىكلاردىن بولغان بەزى كىشىلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزى ئىشلىرىنى خەۋەر قىلىپ يازغان خېتى ئىكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ھاتەب! بۇ نېمە ئىش؟» دېدى. ھاتەب: مېنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمىگىن. مەن پەقەت قۇرەيشلەرگە چېتىلىپ قالغان ئادەممەن، ئەسلىدە ئۇلارنىڭ ئەسلى - نەسلىدىن ئەمەسمەن. سەن بىلەن بىللە تۇرۇۋاتقان مۇھاجىرلارنىڭ مەككىدە قالغان ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بار، ئۇلار بۇ مۇھاجىرلارنىڭ بالا - چاقىلىرىنى ھىمايە قىلىدۇ. مېنىڭ نەسەب جەھەتتە مۇنداق ئەۋزەللىكىم بولمىغانلىقى ئۈچۈن، مەن قۇرەيشلەر ئىچىدە مېنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمنى قوغدايدىغان كىشىلەرنىڭ بولۇشىنى خالاپ شۇ خەتنى يازدىم، مەن بۇنى كۇپۇرلۇق قىلىش ياكى دىنىمدىن يېنىۋېلىش ۋە ياكى ئىسلامغا كىرگەندىن كېيىن كۇفرىغا رازى بولۇش يۈزىسىدىن قىلمىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھاتەب ھەقىقەتەن سىلەرگە راست سۆزلىدى» دېدى. ئۆمەر: مېنى قويۇۋېتىڭلار. مەن بۇ مۇناپىقنىڭ گەدىنىنى چېپىپ تاشلاي، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك - شۈبھىسىزكى، ھاتەب بەدرى ئۇرۇشىغا قاتناشقان ئادەمدۇر، سەن نېمە بىلىسەن، اللە تائالا بەدرى ئۇرۇشىغا قاتناشقانلاردىن خەۋەردار بولغان بولۇشى ۋە خالىغان ئەمەلنى قىلىڭلار، مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلدىم دېگەن بولۇشى مۇمكىن» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلار رىۋايەت

www.munber.org

قىلغان. ئىمام بۇخارى بۇ ھەدىسنىڭ ئاخىرىغا: شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ﴿ئى مۆمىنلەر! مېنىڭ دۈشمىنىمنى ۋە سىلەرنىڭ دۈشمىنىڭلارنى دوست تۇتماڭلار﴾ دېگەن سۈرىنى نازىل قىلدى، دېگەن سۆزنى قوشۇپ رىۋايەت قىلدى.

كاپىرلارنى دوست تۇتماي دۈشمەن تۇتۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿ئى مۆمىنلەر، مېنىڭ دۈشمىنىمنى ۋە سىلەرنىڭ دۈشمىنىڭلارنى دوست تۇتماڭلار، ئۇلار سىلەرگە كەلگەن ھەقىقەتنى (يەنى ئىسلامنى، قۇرئاننى) ئىنكار قىلغان تۇرسا، ئۇلارغا دوستلۇق يەتكۈزىسىلەر﴾ يەنى اللە غا، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە قارشى ئۇرۇش قىلىۋاتقان مۇشرىكلارغا ۋە كۇففارلارغا دوستلۇق يەتكۈزىسىلەر. اللە بولسا ئۇلارنى دۈشمەن تۇتۇش ۋە ئۇلار بىلەن بولغان ئالاقىنى ئۈزۈپ تاشلاشنى بەلگىلىدى ۋە ئۇلارنى دوست تۇتۇشنى توستى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! يەھۇدىي ۋە ناسارالارنى دوست تۇتماڭلار. ئۇلار بىر ـ بىرىنى دوست تۇتىدۇ. سىلەردىن كىمكى ئۇلارنى دوست تۇتىدىكەن، ئۇمۇ ئەنە شۇلاردىن سانىلىدۇ﴾[1] بۇ ئايەت مۇنداق مۆمىنلەرنى قاتتىق قورقۇتىدۇ ۋە ئاگاھلاندۇرىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر سىلەردىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) دىن دىنىڭلارنى مەسخىرە ۋە ئويۇنچۇق قىلغانلارنى دوست قىلىۋالماڭلار. ئەگەر (ھەقىقىي) مۆمىن بولساڭلار، اللە دىن قورقۇڭلار﴾[2] ﴿ئى مۆمىنلەر!مۆمىنلەرنى (دوست تۇتۇشنى) قويۇپ، كاپىرلارنى دوست تۇتماڭلار، سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا (يەنى مۇناپىق ئىكەنلىكىڭلارغا) اللە نىڭ روشەن پاكىتى بولۇشىنى خالامسىلەر؟﴾[3] ﴿مۆمىنلەر مۆمىنلەرنى قويۇپ كاپىرلارنى دوست تۇتمىسۇن، كىمكى شۇنداق قىلىدىكەن ئۇ اللە نىڭ دوستلۇقىغا ئېرىشەلمەيدۇ،ئۇلاردىن قورقۇپ دوستلۇق ئىزھار قىلىشىڭلاربۇنىڭدىن مۇستەسنا. اللە سىلەرنى ئۆزىنىڭ ئازابىدىن قورقۇتىدۇ﴾[4].

ھاتەب قۇرەيشلەر ئارىسىدىكى مال ـ مۈلكىنى ۋە بالا ـ چاقىلىرىنى كۆزدە تۇتۇپ، قۇرەيشلەرگە ياخشىچاق بولۇش ئۈچۈنلا بۇ خەتنى يازغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلدى.

﴿ئۇلار پەرۋەردىگارىڭلار اللە غا ئىمان ئېيتقىنىڭلار ئۈچۈن پەيغەمبەرنى ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقاردى﴾ يەنى بۇ ئايەت ئىلگىرىكى ئايەت بىلەن قوشۇلۇپ قۇرەيشلەرنى دۈشمەن تۇتۇشقا، ئۇلارنى دوست تۇتماسلىققا تەشەببۇس قىلدى. چۈنكى، قورەيشلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ساھابىلارنىڭ اللە نى بار ۋە بىر دەپ بىلگەنلىكىنى ۋە يالغۇز اللە غا ئىخلاس بىلەن ئىبادەت قىلغانلىقىنى يامان كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە غا ئىمان ئېيتقانلىقىنى گۇناھ ھېسابلاپ، ئۇلارنى ئارىلىرىدىن ھەيدەپ چىقىرىۋەتتى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار مۆمىنلەرنى پەقەت غالىب، مەدھىيىگە لايىق اللە غا ئىمان ئېيتقانلىقلىرى ئۈچۈنلا يامان كۆردى. ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى اللە غا

---

[1] سۈرە مائىدە 51 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مائىدە 57 ـ ئايەت.
[3] سۈرە نىسا 144 ـ ئايەت.
[4] سۈرە ئال ـ ئىمران 28 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

خاستۇر. اللە ھەممە نەرسىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾[1] ﴿(ئۇلار) پەقەت پەرۋەردىگارىمىز اللە دېگەنلىكلىرى ئۈچۈنلا ئۆز يۇرتلىرىدىن ناھەق ھەيدەپ چىقىرىلدى﴾[2].

﴿ئەگەر سىلەر مېنىڭ يولۇمدا جىھاد قىلىپ ۋە رازىلىقىمنى تىلەپ چىققان بولساڭلار (ئۇ چاغدا مېنىڭ دۈشمىنىمنى ۋە سىلەرنىڭ دۈشمەنلىرىڭلارنى دوست تۇتماڭلار)﴾ چۈنكى، ئۇلار سىلەرگە دۈشمەنلىك، دىنىڭلارغا ئۆچمەنلىك قىلىپ سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن چىقىرىۋەتتى ۋە مال - مۈلكۈڭلاردىن ئايرىۋەتتى.

﴿سىلەر ئۇلارغا يوشۇرۇن دوستلۇق يەتكۈزىسىلەر، مەن سىلەر يوشۇرغان ۋە ئاشكارىلىغان نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىمەن﴾ يەنى سىلەر شۇنداق قىلىسىلەر، مەن پۈتۈن يوشۇرۇن سىرلارنى ۋە ئاشكارا ئىشلارنى بىلىپ تۇرىمەن.

﴿كىمكى شۇنداق قىلىدىكەن (يەنى ئۇلارنى دوست تۇتۇپ، ئۇلارغا پەيغەمبەرنىڭ خەۋەرلىرىنى يەتكۈزىدىكەن)، ئۇ ھەقىقەتەن توغرا يولدىن ئازغان بولىدۇ. ئەگەر ئۇلار سىلەرنى يەڭسە سىلەرگە دۈشمەن بولىدۇ، سىلەرگە زىيانكەشلىك قىلىدۇ، سىلەرنى تىللايدۇ﴾ يەنى ئەگەر ئۇلار سىلەرنى يېڭىشقا قادىر بولالىسا، سىلەرگە زىيانكەشلىك قىلىشتىن ۋە تىللاش ئارقىلىق ئەزىيەت يەتكۈزۈشتىن قورقۇپ قالمايدۇ.

﴿سىلەرنىڭ مۇرتەد بولۇشۇڭلارنى ئارزۇ قىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلار سىلەرنىڭ بىرەر ياخشىلىققا ئېرىشەلمەسلىكىڭلارنى ناھايىتى خالايدۇ. ئۇلار سىلەرگە يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا دۈشمەنلىك قىلىدۇ. مۇشۇنداق ئادەملەرنى سىلەر قانداقمۇ دوست تۇتۇسىلەر؟ بۇ ئايەتمۇ ھەم قۇرەيشلەرنى دۈشمەن تۇتۇشقا تەشەببۇس قىلىدۇ.

﴿قىيامەت كۈنى سىلەرنىڭ تۇغقانلىرىڭلار ۋە ئەۋلادلىرىڭلار سىلەرگە ھېچ پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ، اللە ئاراڭلارنى ئايرىۋېتىدۇ (يەنى سىلەر جەننەتتە بولساڭلار، ئۇلار كۇففارلارنىڭ قاتارىدا دوزاختا بولىدۇ)، اللە سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾ يەنى اللە نىڭ دەرگاھىدا اللە سىلەرگە بىرەر يامانلىقنى ئىرادە قىلسا، سىلەرنىڭ تۇغقانلىرىڭلار سىلەرگە ئەسقاتمايدۇ. ئەگەر سىلەر ئۇلارنى اللە غەزەبلىنىدىغان بىرەر ئىش ياكى ئەمەل بىلەن رازى قىلساڭلار، ئۇلارنىڭ سىلەرگە پايدىسى يەتمەيدۇ. كىمكى بالا - چاقىلىرىنى رازى قىلىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ كۆيۈرلۈق قىلىشىغا يول قويسا، ئۇ ھەقىقەتەن زىيان تارتىدۇ ۋە ئەمەلنى يوقىتىپ قويىدۇ. ئۇرۇق - تۇغقانلىرىدىن بىرىمۇ اللە نىڭ دەرگاھىدا ئۇنىڭغا ئەسقاتمايدۇ. ئەگەر ئۇ پەيغەمبەرلەردىن بىرەر پەيغەمبەرنىڭ تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ ئوخشاشلا ھېچبىر شاپائەتكە ئېرىشەلمەيدۇ.

ئىمام ئەھمەد ئەنەسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، بىر ئادەم: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ ئاتام نەدە بولىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «دوزاختا بولىدۇ» دېدى. ئۇ ئادەم قايتىپ كېتىۋاتقاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى چاقىرىپ: «شەك - شۈبھىسىزكى، مېنىڭ ئاتام ۋە سېنىڭ ئاتاڭ دوزاختا بولىدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇداۋۇدمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

قَدۡ كَانَتۡ لَكُمۡ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٞ فِيٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذۡ قَالُواْ لِقَوۡمِهِمۡ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُاْ مِنكُمۡ وَمِمَّا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرۡنَا بِكُمۡ وَبَدَا بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةُ وَٱلۡبَغۡضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ

[1] سۈرە بۇرۇج 8 - ئايەت.
[2] سۈرە ھەج 40 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَحۡدَهُۥٓ إِلَّا قَوۡلَ إِبۡرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسۡتَغۡفِرَنَّ لَكَ وَمَآ أَمۡلِكُ لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن شَيۡءٖۖ رَّبَّنَا عَلَيۡكَ تَوَكَّلۡنَا
وَإِلَيۡكَ أَنَبۡنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجۡعَلۡنَا فِتۡنَةٗ لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ وَٱغۡفِرۡ لَنَا رَبَّنَآۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ
ٱلۡحَكِيمُ ﴿٥﴾ لَقَدۡ كَانَ لَكُمۡ فِيهِمۡ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٞ لِّمَن كَانَ يَرۡجُواْ ٱللَّهَ وَٱلۡيَوۡمَ ٱلۡأٓخِرَۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ
هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ﴿٦﴾

ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ بىللە بولغان (مۆمىنلەر) سىلەرگە ھەقىقەتەن ئۈلگە بولىدۇ، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار قەۋمىگە: «ھەقىقەتەن بىز سىلەردىن ۋە سىلەر اللہ نى قويۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلىرىڭلاردىن ئادا ـ جۇدامىز، بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئاداۋەت ۋە ئۆچمەنلىك تاكى سىلەر يالغۇز بىر اللہ غا ئىمان ئېيتقىنىڭلارغا قەدەر ئەبەدىي ساقلىنىپ قالىدۇ» دېدى. پەقەت ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا ئېيتقان «ئەلۋەتتە ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، اللہ نىڭ ئازابىدىن ھېچ نەرسىنى سەندىن دەپئى قىلالمايمەن» دېگەن سۆزىنى سىلەرنىڭ نەمۇنە قىلىشىڭلارغا بولمايدۇ. (ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەر ئېيتتى) «پەرۋەردىگارىمىز ساڭا تەۋەككۈل قىلدۇق، ساڭا قايتتۇق، ئاخىر قايتىدىغان جاي سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر[4]. *پەرۋەردىگارىمىز! كاپىرلارنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن (ئۇلار بىزگە مۇسەللەت بولۇپ، بىزنى كۆتۈرگىلى بولمايدىغان ئازاب بىلەن دىنىمىزدىن چىقارمىسۇن)، پەرۋەردىگارىمىز، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن »*[5]. *(ئى مۇھەممەدنىڭ ئۈممىتى!) ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن مۆمىنلەر سىلەرگە، اللہ نى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئۈمىد قىلىدىغانلارغا ياخشى نەمۇنىدۇر، كىمكى (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، (بىلسۇنكى) اللہ (ئۇنىڭدىن ۋە ئۇنداقلاردىن) بىھاجەتتۇر، (اللہ) مەدھىيىگە لايىقتۇر*[6].

ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنىڭ كاپىر قەۋمىدىن ئادا ـ جۇدا بولۇشىدا مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ياخشى ئۈلگىنىڭ بارلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا كاپىرلاردىن ئالاقىسىنى ئۈزۈپ تاشلاشقا، ئۇلارنى دۈشمەن تۇتۇشقا، ئۇلاردىن يىراق تۇرۇشقا ۋە ئادا ـ جۇدا بولۇشقا بۇيرۇغان مۆمىن بەندىلىرىگە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ بىللە بولغان (مۆمىنلەر) سىلەرگە ھەقىقەتەن ئۈلگە بولىدۇ، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار قەۋمىگە: «ھەقىقەتەن بىز سىلەردىن ۋە سىلەر اللہ نى قويۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلىرىڭلاردىن ئادا ـ جۇدامىز، بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئاداۋەت ۋە ئۆچمەنلىك تاكى سىلەر يالغۇز بىر اللہ غا ئىمان ئېيتقىنىڭلارغا قەدەر ئەبەدىي ساقلىنىپ قالىدۇ» دېدى**﴾ يەنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرگەنلەر قەۋمىگە: ئەگەر سىلەر كۇفرىڭلاردا داۋاملىق چىڭ تۇرساڭلار، ھازىردىن باشلاپ سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا دۈشمەنلىك ۋە ئۆچمەنلىك پەيدا بولىدۇ. بىز سىلەردىن، دىنىڭلاردىن ۋە تۇتقان يولۇڭلاردىن ئادا ـ جۇدامىز. سىلەر اللہ نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىڭلاردىن تەلتۆكۈس ئايرىلغان، اللہ نى بار ۋە بىر دەپ بىلمەسلىكتىن قول ئۈزۈپ، ھېچ شېرىك يوق يالغۇز اللہ غا ئىبادەت قىلىشقا يۈزلەنگىنىڭلارغا قەدەر سىلەرنى دۈشمەن تۇتىمىز، دېدى.

www.munber.org

﴿پەقەت ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا ئېيتقان «ئەلۋەتتە ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، اللہ نىڭ ئازابىدىن ھېچ نەرسىنى سەندىن دەپئى قىلالمايمەن» دېگەن سۆزىنى سىلەرنىڭ نەمۇنە قىلىشىڭلارغا بولمايدۇ.﴾ يەنى ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن مۆمىنلەردە سىلەر ئۈلگە قىلىشقا تېگىشلىك ياخشى نەمۇنە بار. لېكىن ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا مەغپىرەت تەلەپ قىلغانلىقىنى ئۈلگە قىلىشقا بولمايدۇ. ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى ئۇنىڭ شۇنداق قىلىشقا ۋەدە بەرگەنلىكى ئۈچۈن بولغاندۇر. ئاتىسىنىڭ ھەقىقەتەن اللہ نىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئۇنىڭغا ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن ئۇ ئاتىسىدىن ئادا - جۇدا بولدى. بۇنى بايان قىلىشتىكى مەقسەت بەزى مۆمىنلەر مۇشرىكلىك ھالىتىدە ئۆلگەن ئاتىلىرىغا دۇئا قىلاتتى، اللہ دىن ئۇلارغا مەغپىرەت تىلەيتتى ۋە: ئىبراھىممۇ ھەقىقەتەن ئاتىسىغا مەغپىرەت تىلىگەن ئىدىغۇ؟ دېيىشەتتى. شۇنىڭ بىلەن اللہ تائالا تۆۋەندىكى ئايەتلەرنى نازىل قىلدى. ﴿پەيغەمبەرگە ۋە مۆمىنلەرگە مۇشرىكلارنىڭ ئەھلى دوزاخ ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، مۇشرىكلار ئۇلارنىڭ تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى دۇرۇس ئەمەس. ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى ئۇنىڭغا ئىلگىرى قىلغان ۋەدىسىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئىدى. ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ اللہ نىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئاتىسى بىلەن ئادا - جۇدا بولدى. ئىبراھىم بولسا ھەقىقەتەن كۆپ ئاھ چەككۈچى (يەنى كۆڭلى يۇمشاق)، (يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) چىداملىق ئىدى﴾[1].

﴿ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ بىللە بولغان (مۆمىنلەر) سىلەرگە ھەقىقەتەن ئوبدان نەمۇنىدۇر، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار قەۋمىگە: «ھەقىقەتەن بىز سىلەردىن ۋە سىلەر اللہ نى قويۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلىرىڭلاردىن ئادا - جۇدامىز، بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئاداۋەت ۋە ئۆچمەنلىك تاكى سىلەر يالغۇز بىر اللہ غا ئىمان ئېيتقىنىڭلارغا قەدەر ئەبەدىي ساقلىنىپ قالىدۇ» دېدى. پەقەت ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا ئېيتقان «ئەلۋەتتە ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، اللہ نىڭ ئازابىدىن ھېچ نەرسىنى سەندىن دەپئى قىلالمايمەن» دېگەن سۆزىنى سىلەرنىڭ نەمۇنە قىلىشىڭلارغا بولمايدۇ﴾ يەنى مۇشرىكلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشتا ئىبراھىمنى ئۈلگە قىلىشقا بولمايدۇ. ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، قەتادە، مۇقاتىل ئىبنى ھەييان، زەھھاك ۋە بىر قانچە كىشىلەرمۇ بۇ ئايەتنى مۇشۇنداق تەپسىر قىلدى.

اللہ تائالا ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن مۆمىنلەرنىڭ ئۆز قەۋمىدىن ئايرىلىپ ۋە ئۇلاردىن ئادا - جۇدا بولۇپ، اللہ تائالا غا ئىلتىجا قىلغان، ئۇنىڭغا يېلىنغان چاغدا مۇنداق دېگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ: **﴿پەرۋەردىگارىمىز ساڭا تەۋەككۇل قىلدۇق، ساڭا قايتتۇق، ئاخىر قايتىدىغان جاي سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر﴾** يەنى بارلىق ئىشلىرىمىزدا ساڭا تەۋەككۇل قىلدۇق. پۈتۈن ئىشلىرىمىزنى ساڭا تاپشۇردۇق. ئاخىرەتتە **﴿قايتىدىغان جاي سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر. پەرۋەردىگارىمىز! كاپىرلارنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن (ئۇلار بىزگە مۇسەللەت بولۇپ، بىزنى كۆتۈرگىلى بولمايدىغان ئازاب بىلەن دىنىمىزدىن چىقارمىسۇن)﴾**.

بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ. كاپىرلارنىڭ: ئەگەر مۇسۇلمانلار ھەق ئۈستىدە بولسا ئىدى، ئۇلارغا بۇ خارلىق يەتمىگەن بولاتتى. دېمەسلىكى ئۈچۈن بىزنى كاپىرلارنىڭ قوللىرى بىلەن ۋە سېنىڭ دەرگاھىڭدىكى پەرىشتىلەرنىڭ قوللىرى بىلەن جازالىمىغىن. زەھھاكمۇ بۇ ئايەتنى مۇشۇنداق تەپسىر قىلدى.

[1] سۈرە تەۋبە 113 — 114 - ئايەتلەر.

www.munber.org

قەتادە مۇنداق دەيدۇ، كاپىرلارنىڭ: بىز ھەق ئۈستىدە بولغانلىقىمىز ئۈچۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلدۇق دەپ قالماسلىقى، شۇ ئارقىلىق بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى بىزنىڭ ئۈستىمىزدىن غەلىبە قىلدۇرمىغىن. ئىبنى جەرىر قەتادىنىڭ بۇنداق تەپسىر قىلغانلىقىنى قوللىدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كاپىرلارنى بىزگە ھۆكۈمران قىلمىغىن، ئۇنداق قىلساڭ ئۇلار بىزگە زىيانكەشلىك قىلىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىمىز بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن غالىب سەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن**﴾ يەنى بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى سەندىن باشقىلارنىڭ بىلىۋېلىشىدىن مەخپىي قىلغىن. شۇ گۇناھلىرىمىزنى بىزنىڭ ئارىمىز بىلەن سېنىڭ ئاراڭدا كەچۈرۈپ تۈگەتكىن.

﴿**سەن ھەقىقەتەن غالىبسەن**﴾ يەنى ساڭا يېلىنغان كىشى زىيان تارتمايدۇ. سەن سۆزلىرىڭدە، ئىشلىرىڭدا، شەرئىتىڭدە ۋە ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇشۇڭدا ﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن**﴾.

﴿**ئى مۇھەممەدنىڭ ئۈممىتى!) ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن مۆمىنلەر سىلەرگە الله نى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئۈمىد قىلىدىغانلارغا ياخشى نەمۇنىدۇر**﴾ بۇ ئايەت مۇشۇ مەزمۇندىكى ئىلگىرى ئۆتكەن ئايەتنىڭ مەزمۇنىنى تەكىتلەيدۇ ۋە الله غا، قىيامەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان ھەرقانداق مۆمىننى ئۇ نەمۇنىنى ئۆزلەشتۈرۈشكە قىزىقتۇرىدۇ.

﴿**كىمكى (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن**﴾ يەنى الله تائالا بۇيرۇغان ئىشتىن يۈز ئۆرۈيدىكەن ﴿**(بىلسۇنكى) الله (ئۇنىڭدىن ۋە ئۇنداقلاردىن) بىھاجەتتۇر، (الله) مەدھىيىگە لايىقتۇر**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿«ئەگەر سىلەر ۋە پۈتۈن يەر يۈزىدىكى كىشىلەر كاپىر بولۇپ كەتسەڭلارمۇ (الله غا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر)، چۈنكى، الله ئەلۋەتتە (ھەممىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىلەشكە لايىقتۇر»﴾[1].

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**ئەلۋەتتە (ھەممىدىن) بىھاجەتتۇر**﴾ يەنى بايلىقى كامالەتكە يەتكەن بىردىن بىر زات الله تائالادۇر. بۇ سۈپەت پەقەت الله غىلا لايىقتۇر. الله نىڭ تەڭدىشى يوقتۇر، ھېچ شەيئى الله غا ئوخشاش ئەمەستۇر، يېگانە قۇدرەتلىك الله پاكتۇر ﴿**مەدھىيىلەشكە لايىقتۇر**﴾ يەنى الله پۈتۈن سۆزلىرى ۋە ئىشلىرىدا مەدھىيىلىنىدۇ. الله دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ پەرۋىشچى يوقتۇر.

* * * * * * *

۞ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَجۡعَلَ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَ ٱلَّذِينَ عَادَيۡتُم مِّنۡهُم مَّوَدَّةٗۚ وَٱللَّهُ قَدِيرٞۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ
٧ لَّا يَنۡهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ فِي ٱلدِّينِ وَلَمۡ يُخۡرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمۡ أَن تَبَرُّوهُمۡ وَتُقۡسِطُوٓاْ
إِلَيۡهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُقۡسِطِينَ ٨ إِنَّمَا يَنۡهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَٰتَلُوكُمۡ فِي ٱلدِّينِ وَأَخۡرَجُوكُم مِّن
دِيَٰرِكُمۡ وَظَٰهَرُواْ عَلَىٰٓ إِخۡرَاجِكُمۡ أَن تَوَلَّوۡهُمۡۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ٩

[1] سۈرە ئىبراھىم 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى

www.munber.org

بەلكىم اللە سىلەر بىلەن سىلەر ئۆچ كۆرىدىغان ئادەملەر ئارىسىدا دوستلۇق پەيدا قىلىدۇ، اللە ھەممىگە قادىردۇر، اللە ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴿7﴾. ***(كۇففارلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، اللە ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسمايدۇ، شۈبھىسىزكى، اللە ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ***﴿8﴾. ***اللە دىن ئۇچۇن سىلەر بىلەن ئۇرۇشقان، سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارغان ۋە سىلەرنى ھەيدەپ چىقىرىشقا ياردەملەشكەنلەرنى دوست تۇتۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسىدۇ، كىمكى ئۇلارنى دوست تۇتىدىكەن، ئۇلار زالىملاردۇر***﴿9﴾.

اللە نىڭ مۆمىنلەر بىلەن ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىرىنىڭ ئارىسىدا دوستلۇق پەيدا قىلىشى توغرىسىدا

اللە تائالا مۆمىن بەندىلىرىنى كاپىرلارنى دۈشمەن تۇتۇشقا بۇيرىغاندىن كېيىن ئۇلارغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بەلكىم اللە سىلەر بىلەن سىلەر ئۆچ كۆرىدىغان ئادەملەر ئارىسىدا دوستلۇق پەيدا قىلىدۇ**﴾ يەنى اللە دۈشمەنلىكتىن كېيىن دوستلۇق، نەپرەتتىن كېيىن مۇھەببەت، بۆلگۈنچىلىكتىن كېيىن بىرلىشىش پەيدا قىلىدۇ.

﴿**اللە ھەممىگە قادىردۇر**﴾ يەنى اللە تائالا بىر - بىرىگە ئۆزئارا قارىمۇ قارشى بولغان شەيئىلەرنى بىرلەشتۈرۈشنى خالىسىلا، ئۇنى بىرلەشتۈرۈشكە قادىردۇر. اللە دۈشمەنلىك ۋە ئۆچمەنلىك سەۋەبىدىن قېتىپ كەتكەن دىللارنى بىرلەشتۈرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ دىللارنىڭ ئىگىلىرى ئۆم ۋە ئىناق بولۇپ كېتىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە ئەنسارىلارغا قىلغان ياخشىلىقىنى تىلغا ئېلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە نىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىنى ئەسلەڭلار، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر ئۆزئارا دۈشمەن ئىدىڭلار، اللە دىلىڭلارنى بىرلەشتۈردى، اللە نىڭ نېمىتى بىلەن ئۆز ئارا قېرىنداش بولدۇڭلار، سىلەر دوزاخ چوقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، اللە سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى﴾[1] شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئەنسارىلارغا مۇنداق دېگەن « مەن سىلەرنى گۇمراھ ھالەتتە تاپمىدىممۇ؟ ئاندىن اللە سىلەرنى مەن بىلەن ھىدايەت قىلدى، سىلەر چېچىلاڭغۇ ئىدىڭلار، اللە سىلەرنى مەن بىلەن بىرلەشتۈردى ».

اللە تائالا بۇ ھەقتە يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە سېنى ئۆزىنىڭ ياردىمى بىلەن ۋە مۆمىنلەر بىلەن كۈچلەندۈردى. اللە مۆمىنلەرنىڭ دىللىرىنى بىرلەشتۈردى. سەن يەر يۈزىدىكى پۈتۈن بايلىقنى سەرپ قىلىپمۇ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى بىرلەشتۈرەلمەيتتىڭ؛ لېكىن اللە (ئۆزىنىڭ قۇدرەت كامىلەسى بىلەن) ئۇلارنى ئىناق قىلدى. شۈبھىسىزكى، اللە غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[2].

ئىمام تىرمىزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « دوستۇڭنى ھەددىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرۈپ كەتمە. بەلكىم ئۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە سېنىڭ دۈشمىنىڭ بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، دۈشمىنىڭنى ھەددىدىن ئارتۇق يامان كۆرمە، بەلكىم ئۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە سېنىڭ دوستۇڭ بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ».

﴿**اللە ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ يەنى كاپىرلار ئەگەر كۇفرىدىن تەۋبە قىلسا، پەرۋەردىگارى تەرەپكە قايتسا ۋە پەرۋەردىگارىغا بويسۇنسا، اللە ئۇلارنىڭ كۇفرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ. اللە قانچىلىك گۇناھ بولۇشىدىن قەتئىينەزەر اللە غا تەۋبە قىلغان ھەر قانداق كىشىگە ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر.

---

(1) سۈرە ئال ئىمران 103ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە ئەنفال 62 ـــ 63 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

مۇسۇلمانلار بىلەن دىن ئۈچۈن ئۇرۇش قىلمىغان كاپىرلارغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ دۇرۇسلىقى توغرىسىدا

﴿**(كۇففارلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، اللە ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسمايدۇ**﴾ يەنى كاپىرلاردىن ئاياللار ۋە ئاجىزلارغا ئوخشاش سىلەرگە قارشى ئۇرۇش قىلمىغان، سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقىرىشقا ياردەملەشمىگەن كاپىرلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى ۋە ئۇلارغا قارىتا ئادىل بولۇشۇڭلارنى اللە تائالا توسمايدۇ.

﴿**شۈبھىسىزكى، اللە ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ**﴾ ئىمام ئەھمەد ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىزى ئەسمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قۇرەيشلەر مۇسۇلمانلار بىلەن ئەھدە تۈزگەن زاماندا ئانام مېنىڭ يېنىمغا كەلدى. ئۇ مۇشرىك ئىدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئانام يېنىمغا كەلدى، ئۇ موھتاجدەك قىلىدۇ، مەن ئۇنىڭغا سىلە - رەھىم قىلسام بولامدۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، ئانىڭىزغا سىلە - رەھىم قىلىڭ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى ئەسمانىڭ قېشىغا ئەسمانىڭ ئانىسى قەتىيلە قۇرت، ماي قاتارلىق ھەدىيەلەرنى ئېلىپ كەلدى. شۇ ۋاقىتتا ئۇ مۇشرىك ئىدى. ئەسما ئانىسىنىڭ بۇ ھەدىيەلىرىنى قوبۇل قىلمىدى، ھەم ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كىرىشىگە رۇخسەتمۇ قىلمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئائىشە بۇ مەسىلىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سورىدى. ئاندىن اللە تائالا ﴿**(كۇففارلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، اللە ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسمايدۇ، شۈبھىسىزكى، اللە ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسمانى ئانىسىنىڭ ھەدىيەلىرىنى قوبۇل قىلىشقا ۋە ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كىرىشىگە رۇخسەت قىلىشقا بۇيرىدى.

﴿**شۈبھىسىزكى، اللە ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرى سۈرە ھۇجۇراتتا بايان قىلىندى. ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالا - چاقىلىرى ۋە قول ئاستىدىكىلىرى ھەققىدىكى ھۆكمىدە ئادىللىق قىلغانلار قىيامەت كۈنى ئەرشنىڭ يېنىدىكى، مۇنبەلەر (نۇردىن بولغان) ئۈستىدە بولىدۇ».

مۇسۇلمانلار بىلەن ئۇرۇش قىلغان مۇشرىكلارنى دوست تۇتۇشتىن توسۇش توغرىسىدا

﴿**اللە دىن ئۈچۈن سىلەر بىلەن ئۇرۇشقان، سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارغان ۋە سىلەرنى ھەيدەپ چىقىرىشقا ياردەملەشكەنلەرنى دوست تۇتىشىڭلاردىن سىلەرنى توسىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا سىلەرنى پەقەت سىلەرگە دۈشمەنلىك قىلغان، سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلغان، سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقىرىۋەتكەن ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقىرىشقا ياردەملەشكەن ئەنە شۇ كاپىرلارنى دوست تۇتۇشتىن توسىدۇ. غالىب ۋە بۈيۈك اللە سىلەرنى ئەنە شۇ كاپىرلارنى دوست تۇتۇشتىن توسۇپ، ئۇلارنى دۈشمەن تۇتۇشۇڭلارغا بۇيرۇيدۇ ۋە ئۇلارنى دوست تۇتۇشتىن قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كىمكى ئۇلارنى دوست تۇتىدىكەن، ئۇلار زالىملاردۇر**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە يەنە مۇنداق دېگەن: ﴿**ئى مۆمىنلەر!**

www.munber.org

يەھۇدىي ۋە ناسارالارنى دوست تۇتماڭلار. ئۇلار بىر ـ بىرىنى دوست تۇتىدۇ. سىلەردىن كىمكى ئۇلارنى دوست تۇتىدىكەن، ئۇمۇ ئەنە شۇلاردىن سانىلىدۇ، الله زالىم قەۋمنى ھەقىقەتەن ھىدايەت قىلمايدۇ﴾[1].

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ مُهَٰجِرَٰتٖ فَٱمۡتَحِنُوهُنَّۖ ٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِهِنَّۖ فَإِنۡ
عَلِمۡتُمُوهُنَّ مُؤۡمِنَٰتٖ فَلَا تَرۡجِعُوهُنَّ إِلَى ٱلۡكُفَّارِۖ لَا هُنَّ حِلّٞ لَّهُمۡ وَلَا هُمۡ يَحِلُّونَ لَهُنَّۖ وَءَاتُوهُم مَّآ
أَنفَقُواْۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّۚ وَلَا تُمۡسِكُواْ بِعِصَمِ ٱلۡكَوَافِرِ
وَسۡـَٔلُواْ مَآ أَنفَقۡتُمۡ وَلۡيَسۡـَٔلُواْ مَآ أَنفَقُواْۚ ذَٰلِكُمۡ حُكۡمُ ٱللَّهِ يَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡۖ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿١٠﴾ وَإِن
فَاتَكُمۡ شَيۡءٞ مِّنۡ أَزۡوَٰجِكُمۡ إِلَى ٱلۡكُفَّارِ فَعَاقَبۡتُمۡ فَـَٔاتُواْ ٱلَّذِينَ ذَهَبَتۡ أَزۡوَٰجُهُم مِّثۡلَ مَآ أَنفَقُواْۚ
وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِيٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤۡمِنُونَ ﴿١١﴾

ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە مۆمىن ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلسە، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈڭلار، ئۇلارنىڭ ئىمانىنى الله ئوبدان بىلىدۇ، ئەگەر ئۇلارنى (سىنىغاندىن كېيىن ھەقىقىي) مۆمىنە دەپ تونۇساڭلار، ئۇلارنى كاپىرلارغا قايتۇرۇپ بەرمەڭلار، ئۇلار كاپىرلارغا ھالال ئەمەس، كاپىرلارمۇ ئۇلارغا ھالال ئەمەس، كاپىر ئەرلىرىنىڭ ئۇلارغا بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار، ئۇلارنىڭ مەھرىلىرىنى بېرىپ نىكاھىڭلارغا ئالساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، كاپىر ئاياللارنى ئەمرىڭلاردا ساقلىماڭلار، ئۇلارغا بەرگەن مەھرىڭلارنى تەلەپ قىلىڭلار، كاپىرلارمۇ (ھىجرەت قىلىپ كەلگەن مۆمىن ئاياللىرىغا بەرگەن مەھرىلىرىنى تەلەپ قىلسۇن، الله نىڭ ھۆكمى ئەنە شۇ. الله ئاراڭلاردا ھۆكۈم چىقىرىدۇ، الله ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[10]. ئەگەر سىلەرنىڭ بەزى ئاياللىرىڭلار كاپىرلارغا كىرىپ كەتسە، (كاپىرلار بىلەن) ئۇرۇشۇپ غەنىمەت ئالغان ۋاقتىڭلاردا، ئاياللىرى كاپىرلارغا كىرىپ كەتكەن كىشىلەرگە (غەنىمەتتىن) ئۇلارنىڭ بەرگەن مەھرىنىڭ مىقدارىنى بېرىڭلار (يەنى مۇسۇلمانلاردىن بىرىنىڭ ئايالى كۇففارلار تەرەپكە قېچىپ كەتسە، سىلەر كۇففارلار بىلەن ئۇرۇشۇپ ئالغان غەنىمەت مالدىن مەزكۇر ئايالنىڭ ئېرىگە مەھرى مىقدارى مال بېرىڭلار)، سىلەر ئۆزەڭلار ئىشەنگەن الله دىن قورقۇڭلار﴾[11].

ھۇدەيبىيە سۇلھىسىدىن كېيىن ھىجرەت قىلىپ كەلگەن مۇسۇلمان ئاياللارنى كاپىرلارغا قايتۇرۇپ بەرمەسلىك ھەققىدىكى خۇسۇسىي ھۆكۈم توغرىسىدا

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قۇرەيش كاپىرلىرى ئارىسىدا تۈزۈلگەن ھۇدەيبىيە سۇلھىسى ھەققىدە سۈرە فەتھتە توختىلىپ ئۆتتۇلدى. ئۇ سۇلھىدە كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: بىز تەرەپتىن بىرەر كىشى سەن تەرەپكە كەلسە، گەرچە ئۇ سېنىڭ دىنىڭدا بولسىمۇ ئۇنى بىزگە قايتۇرۇپ بېرىسەن، يەنە بىر رىۋايەتتە، بىز تەرەپتىن سەن تەرەپكە بىر ئادەم كەلسە، گەرچە ئۇ سېنىڭ دىنىڭدا بولسىمۇ ئۇنى بىزگە قايتۇرۇپ بېرىسەن، دەپ شەرت قويغان ئىدى. مانا بۇ ئۇرۋە، زەھھاك، ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد، زۇھرى،

---

[1] سۈرە مائىدە 51 ـ ئايەت

www.munber.org

مۇقاتىل ئىبنى ھەييان ۋە سۇددى قاتارلىقلارنىڭ سۆزىدۇر. بۇ رىۋايەتكە ئاساسەن يۇقىرىدىكى ئايەتنىڭ ھۆكمى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىنىڭ ھۆكمىنى خاسلاشتۇرىدۇ. مانا بۇ، بۇ خىلدىكى مەسىلىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر. بەزى سەلەپ ئۆلىمالىرىنىڭ قارىشىغا ئاساسلانغاندا، بۇ ئايەت شۇ سۈلھىنىڭ ھۆكمىنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ.

شەك ـ شۈبھىسىزكى، غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰه مۆمىن بەندىلىرىنى ئەگەر ئۇلارغا مۆمىن ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلسە، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈشنى، ئەگەر ئۇلارنىڭ ھەقىقىي مۆمىن ئاياللار ئىكەنلىكى ئېنىق بولسا، ئۇلارنى كاپىرلارغا قايتۇرۇپ بەرمەسلىكنى بۇيرۇيدۇ. چۈنكى، ئۇ ئاياللار كاپىرلارغا ھالال ئەمەس، كاپىرلارمۇ ئۇلارغا ھالال ئەمەس.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: ھىجرەت ۋاقتىدا ئۇقبە ئىبنى ئەبۇمۇئىدىنىڭ قىزى ئۇممۇ گۈلسۇم ھىجرەت قىلدى. ئاندىن ئۇنىڭ ئەمما ۋە ۋەلىد ئىسىملىك ئانا تەرەپتىن بولغان ئىككى تاغىسى مەككىدىن چىقىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئۇ ئايالنى قايتۇرۇپ كېتىش ئۈچۈن كەلدى. ئۇ ئىككىسى ئۇ ئايالنى ئۆزلىرىگە قايتۇرۇپ بېرىش ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزدى. شۇنىڭ بىلەن اللّٰه تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇشرىكلار ئارىسىدىكى بۇ ئەھدىنىڭ ئاياللارغا ئائىت قىسمىنى بىكار قىلىپ، مۇسۇلمانلارنى ھىجرەت قىلىپ كەلگەن ئاياللارنى مۇشرىكلارغا قايتۇرۇپ بېرىشتىن توستى ۋە سىناپ بېقىشقا ئائىت ئايىتىنى نازىل قىلدى.

ئەۋفي ئىبنى ئابباسنىڭ: اللّٰه تائالانىڭ ﴿**ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە مۆمىن ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلسە، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈڭلار**﴾ دېگەن ئايىتىدىكى سىناپ بېقىش ئۇلارنى "اللّٰه دىن باشقا ھېچ ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر مۇھەممەد اللّٰه نىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر" دەپ گۇۋاھلىق ئېيتقۇزۇشتىن ئىبارەتتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

مۇجاھىد: ﴿**ئۇلارنىڭ سىناپ كۆرۈڭلار**﴾ دېگەنلىك ئۇلاردىن نېمىشقا كەلگەنلىكىنى سوراپ بېقىڭلار، ئەگەر ئۇلار ئىمان ئېيتماستىن ئەرلىرىدىن رەنجىپ ياكى ئاغرىنىپ ۋە ياكى باشقا بىر سەۋەب تۈپەيلىدىن كەلگەن بولسا، ئۇلارنى ئەرلىرىگە قايتۇرۇپ بېرىڭلار دېگەنلىكتۇر، دەيدۇ.

﴿**ئەگەر ئۇلارنى (سىنىغاندىن كېيىن ھەقىقىي) مۆمىنە دەپ تونۇساڭلار، ئۇلارنى كاپىرلارغا قايتۇرۇپ بەرمەڭلار**﴾ بۇ ئايەت بىر ئادەمنىڭ ئىمانىنىڭ بار ـ يوقلۇقىنى سىناپ بىلگىلى بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ مۇشرىك ئەرلەرگە، مۇشرىك ئاياللارنىڭ مۇسۇلمان ئەرلەرگە ھارام ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئۇلار كاپىرلارغا ھالال ئەمەس، كاپىرلارمۇ ئۇلارغا ھالال ئەمەس**﴾ بۇ ئايەت مۇسۇلمان ئاياللارنى مۇشرىك ئەرلەرگە ھارام قىلدى. ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە مۇشرىكنىڭ مۆمىن ئايالنى ئېلىشى دۇرۇس ئىدى. شۇڭا ئەبۇئاس ئىبنى رەبىئى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئالدى، زەينەپ ئۇ چاغدا مۇسۇلمان ئىدى. ئېرى بولسا قەۋمىنىڭ شېرىك دىنىدا ئىدى.

ئەبۇئاس بەدرى ئۇرۇشىدا ئەسىرگە چۈشكەنلەر قاتارىدا ئەسىرگە چۈشۈپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئايالى زەينەپ ئانىسى خەدىچەدىن قالغان بۇلاپكىسىنى ئېرى ئۈچۈن فىدىيە قىلىپ ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇلاپكىنى كۆرۈپ كۆڭلى ئىنتايىن يېرىم بولدى ۋە مۇسۇلمانلارغا: «ئەگەر زەينەپنىڭ ئەسىرىنى قويۇپ بېرىشنى مۇۋاپىق كۆرسەڭلار، قويۇپ بېرىڭلار» دېدى. مۇسۇلمانلار

www.munber.org

ئەبۇئاسنى قويۇپ بېرىشنى مۇۋاپىق كۆردى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قىزى زەينەپنى مەدىنىگە ئەۋەتىپ بېرىشنى شەرت قىلىپ قويۇپ بەردى. ئەبۇئاسمۇ ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ زەينەپنى زەيد ئىبنى ھارس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يەنى مەدىنىگە ئەۋەتىپ بەردى. بەدرى ئۇرۇشىدىن كېيىن زەينەپ مەدىنىدە تۇردى. ئىككى يىلدىن كېيىن ئۇنىڭ ئېرى مۇسۇلمان بولدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزىنى يېڭىدىن مېھرى ھەققى بەلگىلىمەستىن ئېرىگە بۇرۇنقى نىكاھى بىلەن قايتۇرۇپ بەردى.

﴿**كاپىر ئەرلىرىنىڭ ئۇلارغا بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئاbbاس، مۇجاھىد، قەتادە، زۆھرى ۋە بىر قانچە كىشىلەر مۇنداق دەيدۇ: ھىجرەت قىلىپ كەلگەن ئاياللارنىڭ مۇشرىك ئەرلىرىگە ئۇلارنىڭ ئاياللىرىغا بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار.

﴿**ئۇلارنىڭ مەھرىلىرىنى بېرىپ نىكاھىڭلارغا ئالساڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىددىتى تۈگەش، (ۋەلىيسى ـ ئىگە بولغۇچى كىشى) بولۇش شەرتلىرىنى ۋە باشقا شەرتلەرنى ئورۇندىغان ئاساستا مەھرىلىرىنى بېرىپ ئەمرىڭلارغا ئالساڭلار بولىدۇ.

﴿**كاپىر ئاياللارنى ئەمرىڭلاردا ساقلىماڭلار**﴾ بۇ ئايەت بىلەن غالىب ۋە بۈيۈك الله مۆمىن بەندىلىرىگە مۇشرىك ئاياللارنى ئېلىشنى ۋە ئۇلارنى نىكاھىدا ساقلاشنى ھارام قىلدى.

ئىمام بۇخارى مىسۋەر ۋە مەرۋان ئىبنى ھەكەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيش كاپىرلىرى بىلەن ھۇدەيبىيەدە سۈلھى تۈزگەن چاغدا ئۇنىڭغا مۆمىن ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن غالىب ۋە بۈيۈك الله ﴿**ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە مۆمىن ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلسە، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈڭلار، ئۇلارنىڭ ئىمانىنى الله ئوبدان بىلىدۇ، ئەگەر ئۇلارنى (سىنىغاندىن كېيىن ھەقىقىي) مۆمىنە دەپ تونۇساڭلار، ئۇلارنى كاپىرلارغا قايتۇرۇپ بەرمەڭلار، ئۇلار كاپىرلارغا ھالال ئەمەس، كاپىرلارمۇ ئۇلارغا ھالال ئەمەس، كاپىر ئەرلىرىنىڭ ئۇلارغا بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار، ئۇلارنىڭ مەھرىلىرىنى بېرىپ نىكاھىڭلارغا ئالساڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، كاپىر ئاياللارنى ئەمرىڭلاردا ساقلىماڭلار**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر شۇ كۈنىلا ئىككى كاپىر ئايالىنى تالاق قىلىۋەتتى. كېيىن ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرىنى مۇئاۋىيە ئىبنى ئەبۇسۇفيان، يەنە بىرىنى سەفۋان ئىبنى ئۇمەييە نىكاھىغا ئالدى (ئۇ چاغدا ئۇ ئىككىسى تېخى مۇسۇلمان بولمىغان ئىدى).

ئىبنى سەۋر مەئمەردىن زۆھرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشرىكلار بىلەن مۇشرىكلار تەرىپىدىن مۇسۇلمانلار تەرەپكە كەلگەن ئادەمنى قايتۇرۇپ بېرىش شەرتى بىلەن سۈلھى تۈزگەن چاغدا، مۇسۇلمان ئاياللار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەپكە ھىجرەت قىلىپ كەلدى. ئاندىن ئۇلار توغرىسىدا بۇ ئايەت نازىل بولدى. بۇ ئايەت نازىل بولغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇدەيبىيەنىڭ تۆۋەن تەرىپىدە ئىدى. الله تائالا بۇ ئايەتتە پەيغەمبىرىنى ھىجرەت قىلىپ كەلگەن ئاياللارنىڭ كاپىر ئەرلىرىنىڭ ئۇلارغا بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بېرىشكە بۇيرۇدى. مۇشرىكلارغىمۇ شۇنداق ھۆكۈم قىلدى. ئەگەر مۇسۇلمانلارنىڭ ئاياللىرى مۇرتەد بولۇپ مۇشرىكلار تەرەپكە كەتسە، ئۇلار ئەرلىرىنىڭ ئۇلارغا ئىلگىرى بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بېرىشى كېرەك. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كاپىر ئاياللارنى ئەمرىڭلاردا ساقلىماڭلار**﴾.

﴿**ئۇلارغا بەرگەن مەھرىڭلارنى تەلەپ قىلىڭلار، كاپىرلارمۇ (ھىجرەت قىلىپ كەلگەن مۆمىن ئاياللىرىغا بەرگەن) مەھرىلىرىنى تەلەپ قىلسۇن**﴾ يەنى ئەگەر ئاياللىرىڭلار مۇرتەد بولۇپ كاپىرلار

www.munber.org

تەرەپكە كەتسە ئۇلارغا بەرگەن مەھرىڭلارنى تەلەپ قىلىڭلار، كاپىرلارمۇ مۇسۇلمانلار تەرەپكە ھىجرەت قىلىپ كەلگەن ئاياللارغا بەرگەن مەھرىلىرىنى تەلەپ قىلسۇن.

﴿**اللّٰه نىڭ ھۆكمى ئەنە شۇ. اللّٰه ئاراڭلاردا ھۆكۈم چىقىرىدۇ**﴾ يەنى سىلەرنىڭ مۇشرىكلار بىلەن سۈلھى قىلىشىڭلار، ئاياللارنىڭ بۇ سۈلھىنىڭ سىرتىدا بولۇشى قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى اللّٰه نىڭ ھۆكمىدۇر، اللّٰه ئىنسانلار ئارىسىدا ئەنە شۇنداق ھۆكۈم چىقىرىدۇ.

﴿**اللّٰه ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى اللّٰه بەندىلىرىگە نېمىنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلگۈچىدۇر ۋە ئۇ نەرسە ئۈستىدە ھېكمەت بىلەن ئورۇنلاشتۇرغۇچىدۇر.

﴿**ئەگەر سىلەرنىڭ بەزى ئاياللىرىڭلار كاپىرلارغا كىرىپ كەتسە، (كاپىرلار بىلەن) ئۇرۇشۇپ غەنىمەت ئالغان ۋاقتىڭلاردا، ئاياللىرى كاپىرلارغا كىرىپ كەتكەن كىشىلەرگە (غەنىمەتتىن) ئۇلارنىڭ بەرگەن مەھرىنىڭ مىقدارىنى بېرىڭلار (يەنى مۇسۇلمانلاردىن بىرىنىڭ ئايالى كۇففارلار تەرەپكە قېچىپ كەتسە، سىلەر كۇففارلار بىلەن ئۇرۇشۇپ ئالغان غەنىمەت مالدىن مەزكۇر ئايالنىڭ ئېرىگە مەھرى مىقدارى مال بېرىڭلار)**﴾ مۇجاھىد ۋە قەتادە بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: بۇ ھۆكۈم مۇسۇلمانلار بىلەن سۈلھى تۈزمىگەن كاپىرلار ھەققىدىكى ھۆكۈمدۇر. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن بىرىنىڭ ئايالى كاپىرلار تەرەپكە قېچىپ كەتسە، ئۇلار ئۇ ئايالنىڭ ئېرىنىڭ ئۇنىڭغا بۇرۇن بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بەرمىسە. ئاندىن ئۇلار تەرەپتىن بىرىنىڭ ئايالى قېچىپ مۇسۇلمانلار تەرەپكە كەلسە، ئۇلار مۇسۇلمانلار تەرەپتىن كاپىرلار تەرەپكە قېچىپ كەتكەن ئايالنىڭ ئېرىگە ئۇ ئايالغا بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بەرمىگىچە مۇسۇلمانلار ئۆزلىرى تەرەپكە كەلگەن ئايالنىڭ كاپىر ئېرىگە ئۇ ئايالغا بەرگەن مەھرىنى قايتۇرۇپ بەرمەيدۇ.

ئىبنى جەرىر زۆھرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۆمىنلەر اللّٰه نىڭ ھۆكمىگە بويسۇنۇپ، اللّٰه بۇيرۇغان بويىچە ھىجرەت قىلىپ كەلگەن ئاياللارنىڭ مۇشرىك ئەرلىرىگە ئاشۇ مۇشرىك ئەرلەرنىڭ ئىلگىرى ئۇ ئاياللىرىغا بەرگەن مەھرىلىرىنى قايتۇرۇپ بەردى. ئەكسىچە مۇشرىكلار بولسا، اللّٰه نىڭ ھۆكمىنى ئېتىراپ قىلماي ئۈستىلىرىگە يۈكلەنگىنى بويىچە مۇسۇلمانلارنىڭ مۇشرىكلار تەرىپىگە قېچىپ كەتكەن ئاياللىرىغا ئۇلارنىڭ بۇرۇن ئۇ ئاياللارغا بەرگەن مەھرىلىرىنى قايتۇرۇپ بېرىشتىن باش تارتتى. شۇنىڭ بىلەن اللّٰه تائالا مۆمىنلەرگە مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر سىلەرنىڭ بەزى ئاياللىرىڭلار كاپىرلارغا كىرىپ كەتسە، (كاپىرلار بىلەن) ئۇرۇشۇپ غەنىمەت ئالغان ۋاقتىڭلاردا، ئاياللىرى كاپىرلارغا كىرىپ كەتكەن كىشىلەرگە (غەنىمەتتىن) ئۇلارنىڭ بەرگەن مەھرىنىڭ مىقدارىنى بېرىڭلار (يەنى مۇسۇلمانلاردىن بىرىنىڭ ئايالى كۇففارلار تەرەپكە قېچىپ كەتسە، سىلەر كۇففارلار بىلەن ئۇرۇشۇپ ئالغان غەنىمەت مالدىن مەزكۇر ئايالنىڭ ئېرىگە مەھرى مىقدارى مال بېرىڭلار)، سىلەر ئۆزەڭلار ئىشەنگەن اللّٰه دىن قورقۇڭلار**﴾ بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن مۇشرىكلار اللّٰه نىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنماي مۇرتەد بولۇپ، ئۆزلىرى تەرەپكە كەلگەن ئايالنىڭ ئېرىگە قايتۇرۇپ بېرىشكە تېگىشلىك بولغان مېھىر ھەققىنى بەرمىگەنلىكى ئۈچۈن، مۇسۇلمانلار مۇشرىكلار تەرەپتىن مۇسۇلمانلار تەرەپكە ھىجرەت قىلىپ كەلگەن ئايالنىڭ مۇشرىك ئېرىگە قايتۇرۇپ بېرىشكە تېگىشلىك ھەققىنى ئايالى مۇرتەد بولۇپ مۇشرىكلار تەرەپكە كەتكەن ئەرگە بېرىپ، ئاشقان قىسمىسى ئاندىن ئۇ مۇشرىك ئەرگە بەرگەن.

* * * * * * *

www.munber.org

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَـٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِٱللَّهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَـٰدَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَـٰنٍ يَفْتَرِينَهُۥ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِى مَعْرُوفٍ ۙ فَبَايِعْهُنَّ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُنَّ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

ئى پەيغەمبەر! مۆمىن ئاياللار ساڭا كېلىپ، الله غا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە، ئوغرىلىق قىلماسلىققا، زىنا قىلماسلىققا، باللىرىنى (جاھىلىيەت دەۋرىدىكىدەك قىز بالىلىرىنى نومۇستىن ياكى كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ) ئۆلتۈرمەسلىككە، باشقىلارنىڭ بالىسىنى يالغاندىن ئەرلىرىنىڭ بالىسى قىلىۋالماسلىققا، سەن بۇيرۇغان ياخشى ئىشلاردىن باش تارتماسلىققا بەيئەت قىلسا (يۇقىرىقى شەرتلەر ئاساسىدا) ئۇلارغا بەيئەت قىلغىن، ئۇلار ئۈچۈن الله دىن مەغپىرەت تىلىگىن، الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[12].

ئاياللار بەيئەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى ئۇرۋەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ئائىشەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىجرەت قىلىپ كەلگەن مۆمىن ئاياللارنى ﴿**ئى پەيغەمبەر! مۆمىن ئاياللار ساڭا كېلىپ، الله غا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە، ئوغرىلىق قىلماسلىققا، زىنا قىلماسلىققا، باللىرىنى (جاھىلىيەت دەۋرىدىكىدەك قىز باللىرىنى نومۇستىن ياكى كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ) ئۆلتۈرمەسلىككە، باشقىلارنىڭ بالىسىنى يالغاندىن ئەرلىرىنىڭ بالىسى قىلىۋالماسلىققا، سەن بۇيرۇغان ياخشى ئىشلاردىن باش تارتماسلىققا بەيئەت قىلسا (يۇقىرىقى شەرتلەر ئاساسىدا) ئۇلارغا بەيئەت قىلغىن، ئۇلار ئۈچۈن الله دىن مەغپىرەت تىلىگىن، الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ دېگەن ئايەتتە كۆرسىتىلگەن بويىچە سىنايتتى.

ئىمام بۇخارى ئۇرۋەدىن ئائىشەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. مۆمىن ئاياللاردىن كىم بۇ شەرتلەرگە قوشۇلسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا سۆز ئارقىلىقلا: «مەن سىزگە بەيئەت قىلدىم» دەيتتى. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەيئەت جەريانىدا بىرمۇ خوتۇن كىشىنىڭ قولىنى تۇتمىدى. ئۇ پەقەت ئاياللارغا: «مەن سىزگە ئەنە شۇ شەرتلەر ئاساسىدا بەيئەت قىلدىم» دېيىش بىلەنلا بەيئەت قىلاتتى.

ئىمام ئەھمەد ئۇمەييە بىنتى رۇقەيەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بەيئەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ئاياللار ئىچىدە ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزدىن قۇرئاندا كۆرسىتىلگەن بويىچە بەيئەت ئالدى ۋە: «كۈچۈڭلارنىڭ ۋە تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە بۇ شەرتلەرگە ئەمەل قىلىڭلار» دېدى. بىز الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىزگە ئەڭ مېھرىباندۇر، دېدۇق. ئاندىن يەنە ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز بىلەن قول ئېلىشىپ بەيئەت قىلمامسەن؟ دېدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، مەن ئاياللار بىلەن قول ئېلىشمايمەن. مېنىڭ بىر ئايالغا قىلغان سۆزۈم 100 ئايالغا قىلغان سۆزۈم بىلەن ئوخشاشتۇر» دېدى، بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى ئۇممۇئەتىيەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلدۇق، ئۇ بىزگە ﴿**اللّٰه غا ھېچنەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ بەردى ۋە بىزنى ئۇن سېلىپ يىغلاشتىن توستى. بىر ئايال قولىنى يىغىۋېلىپ: پالانى بىرى ماڭا يىغلىشىپ بەرگەن ئىدى. مەن ئۇ ئايالنىڭ بۇ ھەققىنى قايتۇرماقچىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالغا ھېچنەرسە دېمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئايال كېتىپ، بىر ئازدىن كېيىن يەنە قايتىپ كەلدى ـ دە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلدى. بۇ ھەدىسنى ئىماك مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد ئۇ بادە ئىبنى سامىتنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتۇق. ئۇ: «سىلەر ماڭا اللّٰه غا ھېچنەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە، ئوغرىلىق قىلماسلىققا، زىنا قىلماسلىققا، باللىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەسلىككە بەيئەت قىلىڭلار» دېدى ۋە ئاياللاردىن ۋەدە ئالغانلىقى ھەققىدىكى ﴿**مۆمىن ئاياللار ساڭا كېلىپ**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ بەردى، ئاندىن: «سىلەردىن كىمكى بۇ شەرتلەرگە ۋاپا قىلسا ئۇنىڭ ئەجرىنى اللّٰه بېرىدۇ. كىمكى بۇ ئىشلاردىن بىرەرسىگە خىلاپلىق قىلسا، ئۇ بۇنىڭ ئۈچۈن جازاغا تارتىلىدۇ، بۇ جازا ئۇنىڭ جىنايىتىگە كەففارەت بولىدۇ. كىمكى بۇ ئىشتىن بىرەرسىگە خىلاپلىق قىلسا، ئاندىن اللّٰه ئۇنىڭ بۇ جىنايىتىنى يوشۇرسا، ئۇنىڭ ھېسابى اللّٰه غادۇر. ئەگەر اللّٰه خالىسا ئۇنى كەچۈرىدۇ، خالىسا ئازابلايدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**ئى پەيغەمبەر! مۆمىن ئاياللار ساڭا كېلىپ**﴾ يەنى مۆمىن ئاياللاردىن كىمكى سېنىڭ يېنىڭغا كېلىپ بۇ شەرتلەر ئاساسىدا ساڭا بەيئەت قىلسا، سەنمۇ ئۇلارنىڭغا بەيئەت قىلغىن.

﴿**اللّٰه غا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە، ئوغرىلىق قىلماسلىققا**﴾ بۇ ئايەتتىن يات كىشىلەرنىڭ مال ـ مۈلكىنى ئوغرىلىماسلىق كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئەگەر ئەر كىشى ئايالغا نەپىقىسىنى يېتەرلىك بەرمىسە ئايالى ئۇنىڭ مېلىدىن ئىسراپ قىلمىغان ئاساستا، شۇ جەمئىيەتتىكى نورمال ئاياللىڭ تۇرمۇشىغا قاراپ يېتەرلىك ئېلىپ ئىشلەتسە بولىدۇ. ئۇ ئايالنىڭ ئېرى بۇ ئىشنى بىلمىگەن تەقدىردىمۇ ئۇ ئوغرىلىق گۇناھىغا كىرمەيدۇ. بۇنىڭ دەلىلى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ئۇتبەنىڭ قىزى ھىندىنىڭ ھەدىسىدۇر، ھىندى: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! ئەبۇسۇفيان ھەقىقەتەن ناھايىتى بېخىل ئادەم. ئۇ ماڭا مېنىڭ تۇرمۇشۇمغا ۋە ئوغلۇمنىڭ تۇرمۇشىغا يەتكۈدەك نەپىقە بەرمەيدۇ. ئەگەر مەن ئۇنىڭغا بىلدۈرمەي ئۇنىڭ مېلىدىن ئېلىۋالسام ماڭا گۇناھ بولامدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ مېلىدىن سىزگە ۋە ئوغلىڭىزغا يەتكۈدەك ئېلىپ، ئىسراپ قىلماي ئىشلىتىڭ» دېدى.

﴿**زىنا قىلماسلىققا**﴾ اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿زىناغا يېقىنلاشماڭلار، چۈنكى، ئۇ قەبىھ ئىشتۇر، يامان يولدۇر﴾[1] ئىمام ئەھمەد سەمۇرەدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە زىناخورلارنىڭ دوزاخ ئوتىدا قاتتىق ئازاب بىلەن جازالىنىدىغانلىقى بايان قىلىنغان.

ئىمام ئەھمەد ئائىشەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇتبەنىڭ قىزى پاتىمە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلىش ئۈچۈن كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالدىن ﴿**اللّٰه غا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە، ئوغرىلىق قىلماسلىققا، زىنا قىلماسلىققا...**﴾ دېگەن ئايەتتە كۆرسىتىلگەن بويىچە بەيئەت ئالدى. ئۇ ئايال بۇ ئايەتتە كۆرسىتىلگەن بەزى ئىشلاردىن خىجىل بولۇپ قولىنى بېشىغا قويىۋالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالنىڭ بۇ ئىشنى كۆرۈپ ھەيران بولدى. شۇنىڭ

---

[1] سۈرە ئىسرا 32 ـ ئايەت.

www.munber.org

بىلەن ئائىشە ئۇ ئايالغا: ئى ھەمشىرەم! ئايەتتە كۆرسىتىلگەن بويىچە بەيئەت قىلىڭ، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بىزمۇ شۇ شەرتلەرگە ئاساسەن بەيئەت قىلدۇق، دېدى. ئاندىن ئۇ ئايال: ئۇنداق بولسا بولىدۇ، بەيئەت قىلاي، دېدى ۋە ئايەتتە كۆرسىتىلگەن بويىچە بەيئەت قىلدى.

﴿**بالىلىرىنى (جاھىلىيەت دەۋرىدىكىدەك قىز بالىلىرىنى نۇمۇستىن ياكى كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ) ئۆلتۈرمەسلىككە**﴾بۇ ئايەت بالا تۆرەلگەندىن كېيىن ئۇنى ئۆلتۈرۈشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، ئەرەبلەر جاھىلىيەت دەۋرىدە كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىنى ئۆلتۈرۈۋېتەتتى. شۇنداقلا ئۇلار قورساقتىكى بالىلىرىنىمۇ ئۆلتۈرىۋېتەتتى. بەزى نادان ئاياللار يامان ئىشنى ياكى شۇنىڭغا ئوخشىغان بۇزۇق نىيەتنى كۆزلەپ ئېگىزدىن پەسكە سەكرەشتەك ھەرىكەتلەرنى قىلىپ قورسىقىدىكى بالىلىرىنى چۈشۈرۈۋېتەتتى.

﴿**باشقىلارنىڭ بالىسىنى يالغاندىن ئەرلىرىنىڭ بالىسى قىلىۋالماسلىققا، سەن بۇيرۇغان ياخشى ئىشلاردىن باش تارتماسلىققا**﴾ يەنى سەن توسقان يامان ئىشلارنى قىلماسلىققا بەيئەت قىلسا، يۇقىرىقى شەرتلەر ئاساسىدا ئۇلارغا بەيئەت قىلغىن.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا بۇ ئايەتتىكى شەرتلەرنى ئاياللارغا شەرت قىلىپ بېكىتتى. مەيمۇن ئىبنى مەھرام مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا ياخشى ئىشلارنى قىلىشتا پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشنى بېكىتتى، ياخشى ئىشلارنى قىلىش ئىتائەت ھېسابلىنىدۇ.

ئىبنى زەيد مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا ئىنسانلارنى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇدى. پەيغەمبەر بولسا الله نىڭ ئىنسانلار ئىچىدىن ئۇلارنىڭ ياخشى ئىش قىلىشتا باشقىلارغا ئۈلگە قىلىنىشى ئۈچۈن تاللىغان كىشىدۇر.

ئىبنى جەرىر ئۇممۇ ئەتىيە ئەنسارىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلغان چاغدا ئۇ بىزگە بۇيرۇغان ياخشى ئىشلارنىڭ بىرى بىز ئاياللارنىڭ ئۆلۈك سىلىپ يىغلىماسلىقى ئىدى. مەلۇم بىر قەبىلىدىن بىر ئايال: پالانى قەبىلىدىكىلەر ماڭا يىغلىشىپ بەرگەن ئىدى. مەن ئۇلارنىڭ ھەققىنى ئادا قىلمىغىچە بەيئەت قىلمايمەن، دېدى. ئاندىن ئۇ ئايال ئۇلارنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇلارغا يىغلىشىپ بەردى. ئاندىن قايتىپ كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلدى.

ئىمام ئىبنى ئەبۇھاتەم ئۇسەيد ئىبنى ئەبۇئۇسەيدتىن بەيئەت قىلغۇچى ئاياللارنىڭ بىرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز بەيئەت قىلغان چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى ياخشى ئىشلارنى قىلىشتىن باش تارتماسلىققا، يۈزنى تاتلىماسلىققا، چاچلىرىمىزنى يۇلماسلىققا، ياقا يىرتىپ يىغلىماسلىققا ۋە قاغاپ دۇئا قىلماسلىققا ۋەدە ئالدى.

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَوَلَّوۡاْ قَوۡمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ قَدۡ يَئِسُواْ مِنَ ٱلۡأٓخِرَةِ كَمَا يَئِسَ
ٱلۡكُفَّارُ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلۡقُبُورِ ﴿١٣﴾

ئى مۆمىنلەر! الله غەزەپ قىلغان قەۋمنى دوست تۇتماڭلار، ئۇلار ئاخىرەتنىڭ (ساۋابىدىن) قەبرىلىرىدە ياتقان كۇففارلار ئۈمىدىنى ئۈزگەندەك ھەقىقەتەن ئۈمىدىنى ئۈزدى﴿13﴾.

بۇيۇك ۋە يۈكسەك الله بۇ سۈرىنىڭ بېشىدا كاپىرلارنى دوست تۇتۇشتىن توسقىنىدەك، بۇ سۈرىنىڭ ئاخىرىدىمۇ ئۇلارنى دوست تۇتۇشتىن توسۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئى مۆمىنلەر! الله غەزەپ قىلغان قەۋمنى**

www.munber.org

دوست تۇتماڭلار﴾ يەنى يەھۇدىيلار، خرىستىئانلار ۋە باشقا الله غەزەپ قىلغان، ئۆز رەھمىتىدىن قوغلىغان الله نىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغان كاپىرلارنى دوست تۇتماڭلار، ئۇلار غالىب ۋە بۈيۈك الله نىڭ ھۆكمىدە ئاخىرەتنىڭ ساۋابىدىن ۋە نازۇ ـ نېمەتلىرىدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەن تۇرسا، سىلەر ئۇلارنى قانداقمۇ دوست تۇتۇسىلەر؟!

﴿قەبرىلەردە ياتقان كۇففارلار ئۈمىدىنى ئۈزگەندەك﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىككى خىل قاراش بار. ئۇنىڭ بىرى: تىرىك ياشاۋاتقان كاپىرلار قەبرىلەردە ياتقان ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بىلەن بۇنىڭدىن كېيىن بىر يەرگە جەم بولۇشىدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەندەك دېگەندىن ئىبارەتتۇر. چۈنكى، ئۇلار قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا ئۈمىد ئۈزگەندىن كېيىن تىرىلدىغانلىقىغا ئىشەنمەيدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ ئېتىقادىغا ئاساسەن ئۇلارنىڭ ئۆلگەن تۇغقانلىرىدىن ئۈمىدى تامامەن ئۈزۈلدى. ئىككىنچى قاراش: قەبرىلەردە ياتقان كاپىرلار ھەممە ياخشىلىقتىن ئۈمىدىنى ئۈزگەندەك، دېگەنلىكتىن ئىبارەتتۇر.

ئەئمەش مەسرۇقتىن ئىبنى مەسئۇتنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كاپىر ئۆلگەندە ۋە قولدىن كەتكۈزۈپ قويغان ساۋابنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ۋە ئۇنىڭدىن خەۋەردار بولغان چاغدا ئۈمىدىنى ئۈزگەندەك، ھەققەتەن ئۈمىدىنى ئۈزدى. مۇجاھىد ئىكرىمە، مۇقاتىل، ئىبنى زەيد، كەلبى ۋە مەنسۇر قاتارلىقلارمۇ بۇ ئايەتنى ئىبنى مەسئۇدقا ئوخشاش تەپسىر قىلدى. ئىبنى جەرىرمۇ بۇ قاراشنى قوللىدى.

الله غا شۈكۈرلەر بولسۇن! شۇنىڭ بىلەن سۈرە مۇمتەھىنەنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org